

Potrošački i medicinski aspekti postmodernih oblika religioznosti i duhovnosti

Buterin, Julija

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:542036>

Rights / Prava: [In copyright](#) / [Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-28**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni prijediplomski studij

Julija Buterin

**Potrošački i medicinski aspekti postmodernih oblika
religioznosti i duhovnosti**

Završni rad

Zadar, 2023.

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Preddiplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

**Potrošački i medicinski aspekti postmodernih oblika religioznosti i
duhovnosti**

Završni rad

Student/ica: Julija Buterin

Mentor/ica: *mr.sc.* Ratko Čorić

Zadar, 2023.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Julija Buterin**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom *Potrošački i medicinski aspekti postmodernih oblika religioznosti i duhovnosti* rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 5. srpnja 2023.

Sadržaj

1. Uvod.....	6
2. Postmoderno doba.....	7
2.2. <i>Nevidljiva religija</i>	10
3. New Age	12
3.1. <i>Povijesni razvoj</i>	14
3.2 <i>Određenje New Agea</i>	15
4. Metode liječenja.....	16
4.1. <i>Joga i reiki</i>	17
5. Potrošački aspekt postmoderne duhovnosti	18
6. Zaključak.....	21
7. Literatura.....	22

Potrošački i medicinski aspekti postmodernih oblika religioznosti i duhovnosti

Sažetak

U ovom radu predstaviti će se postmoderna duhovnost i religioznost s time da će se u drugom dijelu rada posebna pažnja pridati njenim prvenstveno medicinski, a onda i potrošačkim aspektima. U prvom dijelu rada definirat će se postmodernost, odnosno njezini utjecaji na društveni i individualni život. Postmodernizam odrazio se uveliko na religiozni život te je donio velike promjene na području religijskih vjerovanja. Kroz postmodernu religioznost naglašava se važnost otkrivanja pravog sebe i preuzimanja odgovornosti za vlastite postupke i izbore. U tom razdoblju pojavljuju se novi religijski pokreti te se ljudi okreću novim oblicima duhovnosti, a one postaje individualne i okrenute uživanju i zabavi. Spomenute oblike duhovnosti može se definirati kao nevidljivu religiju ili tzv. "vjeru bez pripadanja". Nakon toga će se odrediti New Age te će se ukazati na eklektičnost koja predstavlja središnju osobinu kao i individualizam. New Age odiše fluidnom organiziranošću pa se zbog toga može nazvati potrošačkim prije nego religioznim fenomenom. New Age predstavlja svojstveno duhovno potrošačko samoposluživanje koje na Zapadu postojano odmiče naginjanje tradicionalnoj vjeri svojim slavljenjem slobode i izbora. Religija postmoderne velikim dijelom slijedi ludistički tijek suvremenoga mentaliteta, a pri tome joj je uzor sudbina svih ponuda koje su sadržane u potrošačkom društvu. U tome religijska poruka koja je u prošlosti uvijek držana za ozbiljnu, počinje djelovati na poticaj razbibrige, zabave i zadovoljstva.

Ključne riječi: postmodernizam, religija, New Age, joga, reiki, potrošačko društvo, religijske promjene, individualizam, religija zabave, religija zadovoljstva

Consumer and medical aspects of postmodern forms of religiosity and spirituality

Abstract

In this paper, postmodern spirituality and religiosity will be presented, with the fact that in the second part of the paper, special attention will be paid to its primarily medical, and then

consumer, aspects. In the first part of the paper, postmodernity will be defined, that is, its influence on social and individual life. Postmodernism had a major impact on religious life and brought about major changes in the field of religious beliefs. Postmodern religiosity emphasizes the importance of discovering one's true self and taking responsibility for one's actions and choices. In this period, new religious movements appear and people turn to new forms of spirituality, which become individual and oriented towards enjoyment and entertainment. The mentioned forms of spirituality can be defined as invisible religion or so-called. "faith without belonging". After that, the New Age will be defined and eclecticism will be pointed out as a central feature as well as individualism. The New Age exudes a fluid organization, so it can be called a consumer rather than a religious phenomenon. New Age represents a peculiar kind of spiritual consumer self-service, which in the West is steadily moving away from leaning towards traditional faith with its celebration of freedom and choice. The religion of the postmodern largely follows the Luddist course of the modern mentality, and its model is the fate of all the offers that are contained in the consumer society. In this, the religious message, which was always considered serious in the past, begins to act as a stimulus for care, fun and satisfaction.

Keywords: postmodernism, religion, New Age, yoga, reiki, consumer society, religious changes, individualism, religion of fun, religion of pleasur

1. Uvod

Tema ovog završnog rada je postmoderna duhovnost i religioznost s posebnim osvrtom na njene potrošačke i medicinske aspekte. Nesumnjivo je da živimo u društvu koje se s punim pravom naziva potrošačkim, a konzumerizam u svojoj aktualnoj etapi pokazuje specifične osobine u odnosu na svoje prethodne razvojne stupnjeve. Prodaju se i kupuju ne samo materijalni predmeti nego i ono duhovno, pa i religijsko postaje objekt trgovanja. Osim toga, potrošnja ove vrste postaje vrlo individualizirana, čak u toj mjeri da utječe na izgradnju osobnih identiteta. Upravo ova spoznaja u velikoj mjeri predstavlja motiv da se istraži ovo područje.

Rad je podijeljen u nekoliko poglavlja. U uvodnima će se, bez pretenzije da se ponudi izvjesna i točna definicija, pokušati ocrtati pojam postmodernosti i kakve posljedice ostavlja na društveni i individualni život. Da li je postmoderna jedno sasvim novo doba ljudske povijesti ili je tek nova etapa razdoblja modernosti, tek je jedno od mnogobrojnih dilema koje su u vezi s postmodernom sebi postavljali brojni suvremeni filozofi i sociolozi. Također će se, a prije prijelaza na središnji dio rada, nastojati ukazati na koji način se postmodernost odrazilo na religijski život, odnosno, koje su se to promjene dogodile u području religijskih vjerovanja i praksi, poglavito na tlu Sjeverne Amerike i Europe. Do tih promjena osobito intenzivno dolazi sedamdesetih godina 20. stoljeća kada je u sociologiji religije još dominirala teza o sekularizaciji, baštinjena još iz klasičnog razdoblja sociologije. Teza o sekularizaciji polazila je, naime, od niza tvrdnji o modernom društvu koje su uključivale i uvjerenje o svekolikoj racionalizaciji i diferencijaciji društva, a koji će procesi neminovno dovesti do prevlasti znanstvenog, racionalnog pogleda na svijet. Krajnji rezultat s obzirom na religiju jest uvjerenje da će ona postupno imati sve manji utjecaj na društveni i individualni život, te će u konačnici postati stvar privatnosti. Međutim, 70-ih godina dolazi najprije do pojave novih religijskih pokreta, nešto kasnije dolazi i do jačanja fundamentalističkih strujanja u svim monoteističkim religijama, a u Zapadnoj Europi i Sjevernoj Americi, pod utjecajem postmodernog napuštanja tzv. "velikih priča" moderne, odnosno svjetovnih ideologija liberalizma i komunizma, i okretanja novim oblicima duhovnosti, koje više ne teže biti kolektivne i stroge, već individualizirane, ludičke i okrenute potrošnji i hedonizmu. Novi oblici religioznosti, ili bolje rečeno duhovnosti, vrlo su individualizirani i ne mogu se organizacijski dovesti u vezu ni s kojim poznatim oblikom (crkve, denominacije sekte). Najbolje ih je moguće obuhvatiti konceptom

nevidljive religije T. Luckmanna ili pak izrazom koji je upotrijebila britanska sociologinja religije Grace Davie kako bi opisala stanje religioznosti među mladima Velike Britanije na koncu 20. stoljeća - "vjerovanje bez pripadanja".

U središnjem i završnom dijelu rada pažnja će se posvetiti najpoznatijem od postmodernih oblika duhovnosti - New Age-kompleksu, kako ga, zbog brojnih sastavnica, ali i njegove organizacijske nekoherentnosti, naziva Hubert Knoblauch. U radu će se ukazati na eklektičnost kao glavnu osobinu New-Age vjerovanja, individualizam i individualni izbor kao način pristupanja, te na koncu na potrošačke i medicinske (terapijske) aspekte ovog oblika duhovnosti.

2. Postmoderno doba

Postmoderno doba potrebno je odvojiti od postmodernizma, s obzirom na činjenicu da postmodernizam označava određena stajališta uz pomoć kojih se opovrgavaju filozofske postavke zapadne misli. Postmoderno doba odnosi se na događaje koja su sadržana u razvijenim kapitalističkim društvima. Primjer toga je masovna urbanizacija, internet, globalna ekonomija i slično, a gleda li se na ta stajališta iz tog ugla, postmoderno doba predstavlja kulturni i društveni fenomen koji odražava tehnološka postignuća u Zapadnom svijetu. „Neki će možda tvrditi kako je to kasno moderno, a ne postmodernističko doba, ali je u svakom slučaju prisutan osjećaj da je društvo od Drugog svjetskog rata doživjelo neke revolucionarne promjene koje predstavljaju izazov i mijenjaju vjersku praksu i misao.“ (Carrette, 2004: 362)

Jukić predstavlja nekoliko stajališta vezanih uz postmodernizam, predstavnici prvoga stajališta opisivali su postmodernu kao sasvim novo povijesno razdoblje, a uspostavlja se u suprotnosti s modernom. „...drugi je naraštaj filozofa i sociologa bio već mnogo oprezniji u izricanju konačnih sudova o određenju novog društvenog i kulturnog mentaliteta. Dapače, počeli su stavljati u pitanje posvemašnju novost postmoderne i njezin korjenit raskid s modernom.“ (Jukić, 1997: 313) Međutim, Jukić je mišljenja da su se najviše približili istini oni filozofi i sociolozi koji su pod utjecajem svojstvene neodređenosti društvenih promjena koje slijede te ideja, postmodernost opisali kao posljednje razdoblje modernosti. Naime, oni modernu i postmodernu zaokružuju u jedan jedinstveni zajednički sustav značenja. Međutim, stavimo li postmodernu u opreku s modernom, vidljivo je da se postmoderna prikazuje kao kritika glavnih mitova moderniteta. Jukić

objašnjava da su ideali moderne koji su poprilično veliki postali mitovi koji nisu zaživjeli u postmodernoj, odnosno mogu se nazvati neostvarenim znanstvenim snovima i odbačenim utopijama. (Jukić, 1997: 315) Isto tako, Jukić navodi da se postmoderna prikazala kao neuspjelo naličje uspjelog lica moderne, odnosno neka vrsta njezinoga osvještavanja od lošijih rezultata. Također, tragajući za pravom slikom postmoderne, pojedini sociolozi su istaknuli koja su to ključna obilježja postmoderne. Prvenstveno je to slabljenje tradicionalnog metafizičkog načina mišljenja i jačanje uloge subjekta u filozofiji, zatim porast specijalizacije zajedno s fragmentacijom znanja i djelovanja, treća je prekomjernost vremena koja se očituje u preobilju događaja, četvrto predstavlja prekomjernost prostora koju obično prouzročuje današnje proširenje obavijesnog sustava, nakon toga slijedi raspadanje smislenih veza ovisnosti i uvjetovanosti između svijeta gospodarskog napretka, političkih sloboda i osobne sreće, šesto je produbljenje krize etnocentrizma, a posljedica toga je umnažanje različitih kulturnih i povijesnih središta u svijetu te na kraju kriza patrijarhalnog centralizma i izbijanje feminističkih pobuna. (Jukić, 1997: 317-319)

Razdoblje postmodernizma blisko je poststrukturalizmu kroz koji se preispituje struktura ideja, povijesti, racionalnih sustava i epohalizama, odnosno znanstveno-tehnološki svjetonazor današnjega svijeta. Kako navodi Dragun, riječ je o svjetonazoru koji iskrsava kao zadnja preispitujuća faza modernizma, a njome se preispituju i ruše osnovne teze modernosti. Postmodernizam kao mišljenje epohe i društvenog stanja obilježavaju nevidljivost obzora, raspadanje logičkog, nedostatak temelja, osnove, fokusa i središta te konfuzija vrijednosti. (Dragun, 2012, 40) Osmišljenost i neizbježnost određenih spoznaja koju je iznio modernizam krenula se rastakati pod lupom novih analitičkih mislioca, a kad je raspadnutost postala vidljiva okom te postala opće kulturalno mjesto, tada se moglo kazati da je modernizam izumro, a da je na scenu svijeta stupio postmodernizam. (Dragun, 2012: 41)

2.1. Religijske promjene

Na religijskom polju dvadesetoga stoljeća, kako navodi Markešić, gotovo ništa nije ostalo onako kako je bilo. Ali, uz nagađanja da će religija odumrijeti, ona je sve više dobivala na svom značenju. Javljuju se snažni fundamentalistički, odnosno islamski, protestantski, katolički i

židovski pokreti. Isto tako, raste broj sekta i religijskih pokreta. Markešić objašnjava da se postavlja pitanje što se to dogodilo sredinom druge polovice 20. stoljeća unutar ondašnjega zapadnoeuropskog sekulariziranog društva. Sociolozi su, naime, kroz svoja istraživanja potvrdili opadanje značenja religije, uz to, religija u zapadnoeuropskom društvu više nije imala bitnu ulogu. U određenim trenucima činilo se da će religija postati nepotrebna i iščeznuti, međutim, na njezino mjesto je došla svojstvena paradigma religioznog iskustva, tj. subjektivne religioznosti. (Markešić, 2004: 105) Sedamdesetih godina Thomas Luckmann uvodi koncept "nevidljive religije" kako bi ukazao na nove oblike duhovnosti i religijske prakse.

Kako navodi Jukić, teologija u postmodernoj je počela zastupati mišljenje da umjesto odvajanja modernih konfesija počela su prevladavati nastojanja oko jedinstava crkava. U postmodernoj se umjesto racionalističkih pristupa biblijskim tekstovima odabiru čuvstveni prilazi. (Jukić, 1997: 330) Naime, u postmodernoj se otkriva važnost mitova te im se vraća ugled, a to na društvenoj ravnini odgovara prodoru iracionalizma i otkriću arhaične kulture. Dvije temeljne odrednice postmoderne su individualizam i pluralizam, a one su u sakralnom tržištu te postaju prisutnije nego što su bile u crkvenim pokretima. „Zbrojem učinaka individualizma i pluralizma, religija postmoderne se višestruko razotkrila. U njezinu je središtu ponajviše ostala „razasutost“, „razbacanost“ ili „raštrkanost“ predmeta vjerovanja.“ (Jukić, 1997: 335) Spomenuta religija je obilježena još i određenom maglovitom razlivenošću, njezina fluidnost je tolika da sprječava bilo kakvo točnije određenje. Kako navodi Jukić, s razlogom se mora pretpostaviti da upravo taj presudni prijelaz od novih religijskih pokreta na novu religioznost istodobno tvori i prijelaz od religije moderne na religiju postmoderne. Religija postmoderne u velikom dijelu slijedi ludički tijek suvremenog mentaliteta. Postmodernistička religija ne traži više od ljudi zauzetost i strogost već mu pruža neku vrstu zabave, igre i užitka. Iz tog razloga će svi pokušaji određenih sociologa kao što je S. Martellija da se prikaže položaj religije u postmodernom društvu pogriješiti zato što u tom slučaju nije riječ o religiji u postmodernom društvu već o religiji postmoderne, a to je, dakako, nešto sasvim drugo. (Jukić, 1997: 336)

Prema Marčetić, postmoderna u smislu religije predstavlja tranzicijsko razdoblje. U njemu se miješaju ideje relativizma s idejom o jednakosti svih ljudi, a sve to rezultira indiferentističkim tipom religije. Postmoderna ponovno dozvoljava religiozni govor zato što je sklona jednakom

uvažavanju svih vrsta igara u jeziku, no, to čini u smislu indiferenističke religije tako da naginje simulakrumima i sinkretizmima. (Marčetić, 2023: 18)

2.2. Nevidljiva religija

Prema Luckamanu religioznost predstavlja određena antropološka značenja koja su povezana s ljudskom egzistencijom, a spomenuta se značajka temelji na tome da su ljudi bića koja dolaze na svijet nedovršeno te je zbog te činjenice velikim dijelom upućeno na druge ljude. Isto tako, spomenuta religioznost poprima socijalni oblik, a taj oblik Luckmann određuje kao svjetonazor. Središnji religijski oblik u ovom slučaju ne označavaju pojedinačni elementi znanja već nekoliko svjetonazora u cjelini. Luckmann sveti kozmos naziva određeno smisljeno područje te ono nadilazi svakodnevno. Svoj izraz on pronalazi u oblicima koji obiluju i nalaze se u modelima ponašanja, slikama i u svakodnevnom jeziku svjetonazora, simbolima, ikonama i ritualima. U modernim industrijskim društvima svojstveno je da područje značenja svetoga kozmosa koji ujedno predstavlja službeni model religije, nekada je legitimirao čitavo društvo, a sada gubi utjecajnost na ostala institucionalna područja. Sam termin “nevidljivost religije” upućuje na to umanjeno područje važenja službenog modela religije, a nositelji istih su specijalizirane institucije, iza sebe ne ostavlja nikakav oblik religijskog vakuuma. (Knoblauch, 2004:159)

U odlomku o nevidljivoj religiji, Jukić govori o novoj religiji koja pojedinca stavlja u središte značenja. Naglašava važnost otkrivanja pravog sebe i preuzimanja odgovornosti za vlastite postupke i izbore. Ideja spasenja se prikazuje kao ostvariva samo izvan dualističkih okvira. Na povijesni razvoj religije gleda se kao na napredak prema većoj osobnoj i društvenoj slobodi u odnosu na okolinu. Kako razdoblja odmiču, složenost odnosa pojedinca prema okolini postaje očiglednija. Religija se poistovjećuje sa slobodom, a povijest religije se promatra kao stjecanje te slobode. (Jukić, 1973: 201) Isto tako, Jukić navodi da je nevidljiva religija prvenstveno sociološka teorija i povijesna apstrakcija koja ima neke temelje u stvarnosti, ali nije široko potvrđena u praksi. Prioritet u sociološkom pristupu vjeri uvijek će imati stvarnost, a ne teorija. Otuda naše veće povjerenje u stvarnost podzemne crkve nego u teoriju o nevidljivoj religiji. Međutim, kritika ove teorije ne znači nužno da je donesena potpuna negativna prosudba. Stoga će pojedine sastavnice

nevidljive religije, poput funkcionalističkih tumačenja religije i bioloških definicija svetog, vrlo brzo otpasti kao nepotrebne. Međutim, ostale stvari kao što su institucionalna specijalizacija, "nevidljivost" religije u industrijskoj situaciji, privatizacija vjerskog obreda, pluralizam značenja i uspostava religijskog tržišta ostat će. (Jukić, 1973: 215)

Jukić na kraju članka zaključuje da se tema nevidljive religije može uspješno artikulirati u perspektivi ideje izvancrkvene religije, ali ne u smislu sadržaja koji predlaže Luckmann. Umjesto toga, može se promatrati kao dublje značenje pobune protiv svih neljudskih i mrtvih okvira religije. Ako se te okolnosti preciziraju, tada koncept nevidljive religije dobiva svoju punu vrijednost i težinu. Svaki takav diskurs novi je korak prema nemirima oko smisla i sudbine religije u postindustrijskom društvu. Važno je prepoznati da takve rasprave predstavljaju odstupanje od tradicionalnih okvira vjere i težnju za osobnom odgovornošću i slobodom. (Jukić, 1973: 215) To je zato što postoji razlika između toga da religija postane intimna za pojedinca i da intimnost postane religija. Prvo može biti karakteristika našeg vremena, dok je drugo samo zanimljiva sociološka spekulacija. Stoga nema razloga ne razlikovati ono što je očita društvena istina od onoga što je nejasna ideološka konstrukcija u sadržajima nevidljive religije. Toga, dakako, neće biti bez promjena u poziciji nevidljive religije koja, sada skeptična prema vlastitim dometima, prestaje biti tipičan slučaj "apsolutizacije" u sociologiji i postaje događaj povratka izvornoj skromnosti. znanosti. (Jukić, 1973: 215)

Novi religijski pokreti, kako navodi Knoblauch, pokazuju poprilično kompleksnu strukturu, također, socijalni oblik religije može uključivati i manje strukturirane tvorbe. Takvi pokreti su Fundamentalizam i New Age, a od posebnog su značenja zato što ih se može promatrati kao izraz desakralizirana. To bi značilo da su svojstveni izraz ponovnoga prodora u društvenu strukturu. Kada je u pitanju New Age u ovom smislu, transformacija posebice individualizma u tom slučaju je u središtu. Naime, svijest si otvara pristup novim silama i još uvijek skrivenim dimenzijama. Tako se stvara promijenjena stvarnost u kojoj se u skladu sa svemirom stvara određena harmonija. Međutim, u srži New Agea se nalazi predodžba daljnjeg unutarnjega razvoja ljudske osobe koji se može označiti i kao svojstvena spiritualnost čovjeka. (Knoblauch, 2004: 228)

3. New Age

Pokret New Age obuhvaća mnogobrojne pokrete koji se temelje na novoj duhovnosti, individualizmu i religijskom sinkretizmu. „Susrećemo se s mističko-ezoterijskim pravcima od kojih se neki referiraju na istočnjački misticizam i religioznost (reiki, transcendentalna meditacija, yoga, zen-budizam, tantrizam), dok su drugi inspirirani egipatskim hermetizmom i gnostičkom interpretacijom kršćanstva, te se simbolički referiraju na učenja i rituale srednjovjekovnih hereza...“ (Dragun, 2012: 31) U tom smislu obnavljaju se drevni okultni sustavi, a neki od njih su okultni sustavi usmjereni na rad s ciljem postizanja općeg dobra. Prema Dragun, obnavljanje drevnog okultizma u bilo kojoj varijanti, čak i kad u sebi uključuje dominaciju egocentričnog principa, uz to, predstavlja misaonu orijentaciju koja je idejno uronjena u zapadni ezoterizam i okultizam. Dodaje da pokreti poput neopoganstva i ekofeminizma obnavljaju drevne mitološke konstelacije, ekofeminizam predstavlja zalaganje za ravnopravnost spolova, očuvanje planete, mirovnu kulturu i ostalo. S druge strane, na posebnom mjestu u učenju New Agea nalazi se ideja samorazvoja i samorealizacije. Riječ je o ideji koja se temelji na alternativnim psihologijskim školama, odnosno alternativnim psihoterapijskim pristupima baziranim na konceptu individualizacije. (Dragun, 2012: 33) Isto tako, scijentologija predstavlja mnoštvo karakterističnih pristupa za New Age, a osnovno joj je učenje dijanetika koja predstavlja modernu znanost o mentalnom zdravlju. U sklopu spomenutoga učenja mogu se pronaći idejni elementi gnosticizma, alkemije, budizma i ostalih, a ima vidno eklektičku strukturu i odrednice. Međutim, neka učenja u New Ageu nisu toliko eklektička, ima ih monolitnih i vezanih uz pojedini idejni obrazac. Međutim, sva su izrasla u svojestvenoj atmosferi religijskog sinkretizma i eklekticizma, globalističke kulture, znanstvene paradigme, individualizma, liberalizma, sekularizacije i kozmopolitizma. (Dragun, 2012: 39)

Kako objašnjava Dragun, postmodernizam ukazuje na nihilizam posvemašnjeg svaštarenja, a New Age je u tom smislu samo jedan od mitskih koncepata. Riječ je o konceptu koji bi htio biti prije a ne poslije, ima tendenciju da najavi supstancijalnu promjenu i da bude svojstveni glasnik novosti. (Dragun, 2012: 43) To je vrijeme u kojem je sve shvaćeno kao fikcija, a New Age je komplementaran postmodernizmu kao nastojanje da se razgrade metanarativi. Postmodernistički dekonstruktivizam može se tumačiti kao ekstreman oblik potrebe moderne metode, a tako je

otvorio prostor velikom broju malih mitova. Dragun objašnjava da sve što sačinjava postmoderno doba zajedno s New Ageom, nastoji se na neki način definirati naspram modernizma. New age je kao koncept antimoderan, međutim, ujedno predstavlja i samo jedan od postmodernih koncepata koji za razliku od postmodernizma konstruira ideju novoga svijeta. Isto tako, New Age je ujedno i supermoderna odgovor na supermodernu zbilju te je u tom smislu kompatibilan s duhom postmodernog doba i predstavlja jedan oblik postmoderne polimitije. (Dragun, 2012: 45)

Prema Marinković, New Age predstavlja široko rasprostranjen pseudo-religiozni pokret koji kombinira elemente panteizma i gnosticizma s modernom znanosti, kulturnim trendovima i ekološkom svijješću. Ovaj pokret je neodređen i difuzan, ali se općenito može opisati kao mreža alternativnih ideologija i načina života koji se protežu na sve razine ljudskog djelovanja. (Marinković, 2015: 40) Nastao je šezdesetih godina prošlog stoljeća kao reakcija na sekulariziranu sliku svijeta te kao nastojanje artikulacije novonastale situacije proizašle iz krize moderne. Međutim, upravo zbog svoje neodređenosti i nedostatka jasnih vjerovanja, New Age može dovesti do kulture sakralnog individualizma i nedostatka predanosti i žrtve, što može dovesti do problema u tradicionalnim religioznim institucijama. (Marinković, 2015: 40)

Marinković dodaje da u strukturnom smislu temeljna karakteristika New Agea predstavlja sinkretizam, budući da se sinkretizmi tipično javljaju u razdobljima kulturnih i vrijednosnih kriza, kao i u razdobljima velikih otkrića i snažnog stvaralačkog zanosa. U tom smislu, postizanje osobnog savršenstva njegova je temeljna težnja. Međutim, osnovna razlika između metoda koje koristi New Age i onih koje se koriste u istočnjačkim religijama, je nezavisnost za materijalne stvari kako bi se približili božanstvu. (Marinković, 2015: 40) Isto tako, Marinković nastavlja, to se može promatrati kao neka vrsta duhovnog konzumerizma koji nudi mogućnost stapanja s božanskim kroz razne tečajeve samorazvoja koristeći različite tehnike. Takav tip duhovnosti, sinkretičan i holistički, naglašava važnost kvalitete života i samorazvoja koji se ne temelje na tradicionalnim vrijednostima, već na liberalizmu, individualizmu i kozmopolitizmu. (Marinković, 2015: 40)

3.1. Povijesni razvoj

Dragun objašnjava da su poticaji za stvaranje New Age svjetonazora došli iz različitih strana kako bi se stopili u jedinstveno holističko stajalište. „Prema Caprinom tumačenju, ključni preobražaj se zbiva u kvantnoj fizici početkom dvadesetog stoljeća kad se redukcionističko znanstveno stajalište pomiče prema stajalištu interaktivnosti (a ne odijeljenosti) subjekta i objekta.“ (Dragun, 2012: 13) Dragun nastavlja objašnjavajući da su interaktivni odnosi objekta sa subjektom kao i umreženost fizikalnih, kemijskih, društvenih, ekoloških i ostalih sustava postali središnja preokupacija nove znanstvene paradigme dvadesetoga stoljeća. Spomenuta znanstvena paradigma u središte stavlja svoju neraskidivu spojnicu s mističkim i ezoterijskim sustavima Istoka i Zapada. Oni su težili mističkom jedinstvu koje se odnosi na ljudsku svijest i Svemir, tj. makrokozmos i mikrokozmos. New Age se pojavljuje kao zbir teozofskog učenja, razvoja psihoanalize i znakovitog pomaka prirodnoznanstvene paradigme koje polako rastaču tradicionalne institucije kao što je crkva. (Dragun, 2012: 15)

New Age sadržava i mitsko značenje. Naime, ideja novoga doba vuče mitske postavke iz prošlosti. New Age predstavlja mitsko kazivanje o promjenama, međutim on po ničemu nije nov zato što je „novo doba“ jedan od starijih i upotrebljenijih uzrečica ljudske povijesti. Isto tako, ono predstavlja najavu promjene, promjene koja je očekivana te ideju da će težnjom za promjenom prosvijetljeni dio čovječanstva zaista proizvesti tu promjenu, međutim ne na nasilan ili revolucionaran način, već će se podići globalna razina svijesti. New Age u tom smislu označava skup prirodnoznanstvenog idealizma, mističizma promjena, želju za jedinstvom i potrebu za cjelovitošću današnjega čovjeka. U smislu postmodernog dekonstruktivizma, ideologija New Agea rastače se na tezi ukorijenjenoj u vjerovanju kraja svijeta, odnosno duhovnog buđenja. Dragun zaključuje da su pravci kretanja New Agea zajedno s postmodernom duhovnošću od početka trećega tisućljeća n. e. do današnjih dana uvelike obilježeni neuro-lingvističkim metodama, sf-imaginacijom i sličnim, a uz to, značajna novina je i pojava zakona privlačnosti kao univerzalne tajne, što bi označavalo viziju univerzuma koja je projekcija misli i želja kod čovjeka. (Dragun, 2012: 17)

3.2 *Određenje New Agea*

New Age predstavlja ezoterijsko-mistički pokret koji se odvijao na kraju dvadesetoga stoljeća, a njime se promiče preobrazba svijesti u novu globalnu i planetarnu svijest. „U njemu važnu ulogu igra ekološki svjetonazor koji je u nekim slučajevima povezan sa štovanjem matrističkih Božica koje personificiraju zemlju i vegetaciju.“ (Dragun, 2012: 23) Dragun dodaje da se New Age često doima kao sinkretičko duhovo gibanje koje u sebi spaja dijelove židovsko-kršćanske tradicije, istočnih religija, gnoze, okultizma i modernih znanosti. Pripadaju mu u užem smislu ezoterička i okultna strujanja, ali samo u slučajevima kada su usmjerena na novo vrijeme. Dragun zaključuje da se u osnovnim crtama New Age može odrediti kao sinkretičko-eklektički svjetonazor koji združava istočnjački i zapadnjački misticizam, a ujedno podržava znanstveni holizam i panenergizam. Tu su i dva koncepta bez kojih se osnovna poruka New Agea ne bi razumjela, a to su individualizam i evolucionizam, riječ je o stupovima znanstveno-tehnološke i sekularne kulture današnjega doba, a ujedno i New Agea u smislu njegovog novog poimanja svijeta. (Dragun, 2012: 30)

Pojavljuje se poteškoća shvaćanja New Agea u činjenici da se on ne uklapa u tradicionalne oblike vjerskih organizacija, ne možemo ga definirati kao crkvu, niti kao sektu, ni kult, ni denominacija. York objašnjava ako se i mogu prepoznati određeni kulturni ili supkulturni trendovi iz kojih je proizašao, New Age je još uvijek poprilično promjenjiva mješavina određenih religija i pokreta. Štoviše, čini se da Knoblauch (2004) ispravno postupa kada odabire izraz "New Age kompleks". New Age odiše fluidnom organiziranošću pa se zbog toga može nazvati potrošačkim prije nego religioznim fenomenom. York dodaje da New Age predstavlja duhovno potrošačko samoposluživanje koje na Zapadu postojano odmiče naginjanje tradicionalnoj vjeri svojim slavljenjem slobode i izbora. Spomenuto zauzvrat dovodi do optužbi za prisvajanje na kulturnom planu, a posebno od osoba s ugroženim identitetom, međutim, New Age inzistira na tome da su svjetske duhovne kulture javno dobro i dostupne svima. (York, 2005: 309)

4. Metode liječenja

New Age medicina često se naziva holističkom, nekonvencionalnom ili alternativnom medicinom. Obuhvaća sve tehnike iscjeljivanja objedinjene pod nazivom CAM - komplementarna i alternativna medicina. Uzrok bolesti se vidi kao nepovezanost s izvorom postojanja, a "iscjeljenje" je povratak cjelovitosti, pri čemu terapeut igra ključnu ulogu, a ne metoda. Terapije se temelje na idejama, teorijama i uvjerenjima, s nedovoljno znanstvenih dokaza o njihovoj učinkovitosti. (Bošković, 2021: 19) Kako navodi Bošković, fokus ove medicine je na cjelovitom liječenju tijela, duše, duha i okoline u kojoj čovjek živi. Oslanja se na tradicionalnu medicinu iz Indije, Kine i Tibeta, kao i na terapije razvijene na religijskim i ezoteričnim načelima, uključujući one stvorene u New Age centru Esalen 1960-ih i 1970-ih. Ove terapije uključuju kretanje ljudskog potencijala, samoaktualizaciju, samootkrivanje, promijenjena stanja svijesti i pozitivno razmišljanje. (Bošković, 2021: 19)

Prema Yorku, zajedno s pripadajućim udrugama duhovnih vođa, meditacijom uz pomoć kristala, preuzimanjem simbola iz određenih kultura, duhovna i socijalna dimenzija New Agea stavlja u prvi plan ljudski trud, naglašava se duhovni razvoj osobe uz pomoć meditacije, yoge, šamanizam, osobnu disciplinu kao i terapije za razvijanje potencijala osobe. Temeljno vjerovanje je da s mijenjanjem pojedinaca će se mijenjati i ljudska biosfera, odnosno osobno prosvjetljenje će dovesti do kolektivnog prosvjetljenja, odnosno Novoga doba. (York, 2005: 312)

Yoga i Reiki su dvije prakse koje su postale popularne u okvirima New Age spiritualnosti. Yoga je prvenstveno fizička praksa koja kombinira različite položaje tijela, disanje i meditaciju, dok se Reiki fokusira na prenošenje energije rukama kako bi se potaknulo samoiscjeljenje. Kako navodi Bošković, obadvije prakse imaju korijene u istočnjačkim tradicijama, ali se često prilagođavaju zapadnom okruženju. Kritičari ističu da se ove prakse često koriste kao sredstvo za postizanje individualne sreće i zadovoljstva, umjesto da se koriste u kontekstu kolektivnog dobrog. Bez obzira na to, mnogi ljudi smatraju da im ove prakse pomažu u razvijanju duhovnosti i poboljšanju kvalitete života. (Bošković, 2021: 5)

New age duhovnost ima za cilj postizanje osobnog savršenstva kroz različite tehnike i tehnologije koje se koriste u svrhu osobne transformacije. Tehnike osobne transformacije uključuju meditaciju, vizualizaciju, afirmacije, jogu, reiki i druge oblike duhovne prakse. Cilj je

postizanje duhovnog rasta i razvoja, te transformacija negativnih misli i emocija u pozitivne. Ova filozofija postala je popularna u današnjem vremenu, a mnogi ljudi pronalaze inspiraciju i smisao u njoj. (Marković Čunko, 2015: 10)

4.1. Joga i reiki

Bošković objašnjava pojam joge kao drevne praksa koja se bavi razvojem uma, tijela i duha. Riječ "joga" polazi iz sanskrta, a značenje joj je "ujediniti", "povezati" ili "ujarmiti". Ova praksa uključuje vježbe disanja, meditaciju i položaje tijela (asane) kako bi se postigla unutarnja ravnoteža i mir. Cilj joge je obuzdati um, tijelo i dah kako bi se postigao dublji duhovni uvid i spoznaja o sebi. Ova praksa je postala popularna u svijetu kao način borbe protiv stresa i poboljšanja fizičkog i mentalnog zdravlja. (Bošković, 2021: 21) Uz to, Bošković objašnjava jogu kao praksu koja se oslanja na fizičke vježbe, meditaciju i disanje kako bi se postiglo unutarnje zadovoljstvo i mir. Ova drevna disciplina ima korijene u Indiji, ali je postala popularna širom svijeta zbog svojih brojnih zdravstvenih i psiholoških koristi. Joga potiče fleksibilnost, jačanje mišića, poboljšava cirkulaciju, smanjuje stres i anksioznost, poboljšava kognitivne funkcije i mnoge druge beneficije. Joga je također usko povezana s hinduističkom filozofijom, ali se može prakticirati bez religijskog uvjerenja. U suštini, joga je praksa koja pomaže pojedincima u razumijevanju sebe i svijeta oko sebe te unaprjeđuje kvalitetu života. (Bošković, 2021, 22)

Postoji veliki broj vrsta yoge, a svaka od njih ima svoje specifičnosti i ciljeve. Neki od najpopularnijih oblika yoge su Hatha yoga, koja se usredotočuje na fizičke vježbe i disanje; Raja yoga, koja ima za cilj postizanje potpune kontrole uma i meditaciju; Karma yoga, koja se usredotočuje na djelovanje bez očekivanja nagrade; Bhakti yoga, koja se usredotočuje na predanost i ljubav prema Bogu i Jnana yoga, koja se usredotočuje na stjecanje znanja i spoznaje. Kombinacija različitih oblika yoge može biti korisna u postizanju ravnoteže i harmonije u životu. (Bošković, 2021: 28)

Horan objašnjava reiki kao japansku riječ koja spaja „rei“ kao univerzalni duh i tajanstvenu moć i „ki“ koji opisuje životne sile. Također, Horan navodi se da svi mi posjedujemo reiki energiju jer je to prirodno stanje ljudi, ono što reiki čini drugačijim od ostalih metoda iscjeljivanja jest

proces usklađivanja. Reiki ima određen način prenošenja, kroz kanal. Uzeti će se odgovarajuća količina energije u one dijelove tijela kojima je to potrebno i koji to zahtijevaju. Horan dodaje da se tijekom tog postupka osoba ne može iscrpiti s obzirom na to da ona dajući tretman i sama biva tretirana. Jedna od prednosti reikija je mogućnost samotretiranja tj. samotretmana. (Horan, 2001: 22)

Spomenuti samotretman je posebno učinkovita tehnika koja pomaže pri oslobođenju od stresa te pojačava energiju životne sile u tijelu čovjeka i ravnoteže u fizičkom i eteričkom tijelu. Tu nije riječ o religiji niti vjeroispovijesti već o drevnoj znanosti koja je bila skrivena tisućama godina. Prema istraživačima iz Stanforda rezultati su pokazali da reiki energija ulazi u terapeuta kroz tjeme, a izlazi pronalazi kroz ruke. Reiki pruža različite rezultate za svaki tretman, a bitnu ulogu snosi sam pacijent. Naime, svaka osoba uzima onoliko životne sile koja joj je tad potrebna. Osim što se uz pomoć reikija može promijeniti kemijska struktura tijela, pomaže se u regeneraciji organa i ponovnoj izgradnji tkiva i kostiju, njime se pomaže stvoriti ravnoteža u mentalnom smislu. Horan, isto tako, reiki nije sustav vjerovanja nego želja za primanjem i korištenjem energije. Uz pomoć reikija razvija se svjesnost, međutim, kao što je to slučaj s većinom stvari u životu, i reiki treba doživjeti da bi ga se moglo cijeniti. (Horan, 2001: 25)

5. Potrošački aspekt postmoderne duhovnosti

Masovna potrošnja nametnula se i proširila svim predmodernim praktičnim primjenama i mentalitetima, riječ je o razdoblju modernizacije i racionalizacije koja u svom djelovanju ima mnoštvo suprotnosti. Lipovetsky objašnjava da je nastupilo vrijeme kad se sva područja života mogu gledati kroz konzumerizam. (Lipovetsky, 2008: 81) Uz to, dodaje činjenicu da hiperpotrošačko društvo znači puno više od beskrajnog širenja sfere političke ekonomije. To je studija u kojoj je svako područje zahvaćeno globaliziranim konzumerizmom.

Prema Lipovetskom ideje o užitku i želji sve su manje povezane s iskušenjem te je nestala nužnost, uvjetno rečeno, nošenja svojega križa kroz život. Postalo je važno odgovoriti na razočarenja u pogledu svjetovnih mitologija koje nisu uspjele održati obećanje te dati duhovni

aspekt da se upotpuni cjelokupna ličnost. U slučajevima u kojima prevladava unutarstvjetovno i subjektivno poimanje spasenja, raste i marketizacija vjerskih aktivnosti. To je zato što pojedinci osjećaju potrebu da u vanjskome svijetu nađu stvari koje će biti učvršćivač njihovog svijeta smisla. Isto tako, navodi se da je duhovnost postala masovno tržište, odnosno proizvod koji treba komercijalizirati. Duhovnost je počela djelovati kao samoposluživanje kroz izražavanje osjećaja.

Važan dio potrošnje u svijetu čini etika, a u društvu 21. stoljeća ne troše se više samo stvari, već se kupuju i etički i ekološki proizvodi. Tržište je postalo onkraj ekonomskih transakcija, uz to, postaje i uzor i imaginariji koji upravljaju cjelinom društvenih odnosa. Potrošač se u tom smislu pojavljuje kao figura društvenog subjekta. Nastupa oslobođenje sudionika od kolektivnih nametanja kao i povlačenje države, tržišna sfera se širi na područja koja su nekada iz nje bila isključena. Logika osobnih opcija je u svim područjima generalizirana, a uz to i ugovorne i privremene odnose te perspektivu klijenta. (Lipovetsky, 2008: 86) Novi religijski pokreti također se ubrajaju u New Age, ali i starija udruženja; Swedenberg pokret, New Thought, UFO-grupe i različita udruženja koja u sebi imaju dašak hinduizma i buddhizma. Knoblauch dodaje da su osim toga nastale i brojne grupacije koje označavaju središnju jezgru New Agea. Gradska područja obiluju centrima i grupama za samopomoć čija je svrha razvoj osobnosti i svijesti. Kroz prošle godine primjetno je djelovanje velikog broja spiritualnih nastavnih instituta, časopisnih redakcija, terapijskih centara i prodavaonica New Agea. Spomenuti velik broj radnji zajedno sa institutima koje je okrenuto prema tržištu dobilo je naziv „kultni milieu“. On se opisuje kao sjedište razlike između više različitih organizacijskih razina koji se razlikuju kroz zahtjeve prema sudionicima i sadržajnim ponudama. (Knoblauch, 2004: 230)

Jukić naglašava da religija postmoderne u velikom dijelu slijedi ludistički tijek suvremenoga mentaliteta, uzor u tome joj je sudbina svih ponuda koje su sadržane u potrošačkom društvu. U svemu spomenutome, religijska poruka koja je u prošlosti uvijek držana za ozbiljnu, počinje djelovati na poticaj razbibrige, zabave i zadovoljstva. Kroz takav način religije, nije potrebna više zauzetost, strogost ili žrtva, već se njome postiže zabava i užitak. Religija je oduvijek važila za nešto poprilično ozbiljno i uzvišeno te je upravo iz tog razloga teško prihvatiti njezino spuštanje u razinu opuštenosti i zadovoljstva. U tom smislu riječ je o religiji postmoderne, a ne religiji u postmodernom društvu. (Jukić, 1997: 336)

Popularna religioznost označava svojstveni prekid s magijskim i okultnim stranama New Agea. Isto tako, njome je obuhvaćena izvancrkveni izražajni oblik religioznosti koji sadrži oblike subjektivne vjere. Pojavljuju se marginalni oblici vjere i religijske prakse. Kako navodi Knoblauch, pod tim se misli na cijelo mnoštvo religijskih magijskih praksi kojima se prevladavaju životno važne situacije. Isto tako, popularna religioznost može se definirati i kao religioznost laika koja nastaje protiv organizacije crkve i svega što ona nosi. U tom smislu pojavljuje se termin „svakodnevna religija“ koja označava manje upadljive oblike religijskih praksi. (Knoblauch, 2004: 238)

6. Zaključak

Iz svega prethodno navedenog može se zaključiti da New Age označava zaseban slučaj raširenog pseudo-religioznog pokreta. Zbog njegovog izuzetno neodređenog karaktera, teško ga je odrediti.. Kada se promatra strukturalni aspekt New Agea, središnje obilježje je sinkretizam, s obzirom na to da se sinkretizmi uglavnom pojavljuju u razdobljima kulturalnih i vrijednosnih kriza i raznih otkrića. New Age zagovara postizanje osobnog savršenstva unutar okvira svakodnevice, odnosno u tom smislu je riječ o duhovnom konzumerizmu, koji raznim metodama i tehnikama nudi mogućnost spajanja s božanskim. Isto tako, New age u smislu duhovnosti stavlja u središte kvalitetan način života te osobnog razvoja. Ne temelji se na tradicionalnim vrijednostima već u prvi plan stavlja individualizam i liberalizam.

Kada je riječ o medicinskom aspektu New agea, meditacijom uz pomoć kristala, preuzimanjem simbola iz određenih kultura, duhovna i socijalna dimenzija New Agea stavlja u prvi plan ljudski trud, naglašava se duhovni razvoj osobe uz pomoć meditacije, yoge, šamanizam, osobnu disciplinu kao i terapije za razvijanje potencijala osobe. Središnje vjerovanje je da s mijenjanjem pojedinaca dolazi do promjene i ljudske biosfere, odnosno osobno prosvjetljenje će dovesti do kolektivnog prosvjetljenja, tj. Novoga doba. U tom smislu osobito se ističu Yoga i Reiki kao dvije prakse koje su postale popularne u okvirima New Age spiritualnosti. Yoga je prvenstveno fizička praksa koja kombinira različite položaje tijela, disanje i meditaciju, dok se Reiki fokusira na prenošenje energije rukama kako bi se potaknulo samoiscjeljenje. Na samom kraju predstavljen je potrošački aspekt New agea koji govori o masovnoj potrošnji kao nametnutoj svim predmodernim praktičnim primjenama i mentalitetima. Riječ je o razdoblju modernizacije i racionalizacije te je nastupilo vrijeme kad su sva područja društvenog i individualnog života organizirana u skladu s načelima konzumerizma. Isto tako, može se zaključiti da je vidljiva velika promjena kada je u pitanju odnos prema religioznosti u odnosu na prošlost i novije, odnosno postmodernu doba. Žrtvovanje, strogoća i pokornost u tom smislu su gotovo nestale te je religioznost postmodernog doba dobila lice uživanja, regeneracije i zabave.

7. Literatura

- Bošković, A., 2021. *New age - religijski sinkretizam nespojiv s kršćanstvom*. Diplomski rad. Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Katolički bogoslovni fakultet u Đakovu: Đakovo
- Carrette, J. R., 2004. *Enciklopedija novih religija: Nove religije, sekte i alternativni duhovni pokretii: Postmoderna duhovnost*. Naklada Ljevak: Zagreb (362-364)
- Dragun, M., 2012. *New Age. Povijesni korijeni i postmoderna tumačenja*. Naklada Jurčić: Zagreb
- Jukić, J., 1997. *Lica i maske svetoga*. Kršćanska sadašnjost: Zagreb
- Jukić, J., 1973. *Kritika nevidljive religije* u: Crkva u svijetu, vol. 8, br. 3, 1973, str. 197-215
- Knoblauch, H., 2004. *Sociologija religije*. Demetra: Zagreb
- Marčetić, H., 2023. *Religija u informacijskom društvu*. Diplomski rad. Sveučilište u Osijeku
- Marković Čunko, A., 2015. *Psihoanaliza i New Age*. Diplomski rad. University of Rijeka, Faculty of Humanities and Social Sciences, Department of Cultural Studies
- York, M., 2004. *Enciklopedija novih religija: Nove religije, sekte i alternativni duhovni pokreti: New Age*. Naklada Ljevak: Zagreb (308-312)